

Актуальна тема номера:
“ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІКИ ВІЙНИ
ТА ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ”

Вікторія Резнікова

докторка юридичних наук, професорка,
завідувачка кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

Ніно Пацурія

докторка юридичних наук, професорка,
професорка кафедри економічного права
та економічного судочинства
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ВСТУП ДО АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

Широкомасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, яка розпочалася 24 лютого 2022 р., докорінно змінила економіко-правову ситуацію в Україні та світі.

Економіка України зазнала небачених збитків, втратила значну частину свого потенціалу, інфраструктури, окремі території стали зонами екологічної катастрофи, деякі – досі залишаються тимчасово окупованими.

За наведених умов функціонування економіки України необхідно визнати, що вплив держави на її життєдіяльність є питанням особливої актуальності та підвищеної важливості. Воно потребує як глибоких і комплексних економіко-правових досліджень, так і адекватного, ефективного та сучасного правового забезпечення. Як відомо, битви виграв армія, а війну – економіка.

Значний негативний вплив війна справила і на розвиток економіки нашої держави, оскільки реальний валовий внутрішній продукт різко скоротився, інфляція зросла, торгівля зіткнулася з безпрецедентними перешкодами, було зруйновано більшу частину логістичних ланцюгів.

© Вікторія Резнікова, Ніно Пацурія, 2023

Економіка війни (воєнна економіка, економіка воєнного часу) – це сукупність спеціалізованих заходів, до яких вдається держава для мобілізації економічної системи в умовах війни; це економіка з переважаючою та постійно діючою часткою суспільного виробництва, покликаною забезпечувати пріоритетні потреби Збройних Сил, мобілізацію та розподіл ресурсів в умовах війни.

Умовно, економіка війни зараз функціонує на різних рівнях: глобальному (загальнодержавному) та місцевому (локальному). Економіка місцевого рівня має свої особливості, що реалізуються на кожному з підрівнів: 1) економіка передової (фронтових територій) – це економіка територій, де ведуться активні бойові дії. Економіка таких населених пунктів буде дедалі “мобілізованою”. Вона по суті є плановою економікою воєнного часу, де превалюють адміністративні методи впливу; 2) економіка територій, де бойові дії безпосередньо не ведуться, проте є ризик наближення ворожих військ і загроза ведення активних бойових дій (прифронтові території). Безпосередньо суб’єкти господарювання у цих населених пунктах продовжують у міру можливого здійснювати свою діяльність, однак інвестицій у розвиток бізнесу не буде. Діють і адміністративні, і економічні методи впливу на економіку (з відчутною перевагою перших); 3) економіка територій, які розташовані далеко від передової (тилові території). На таких територіях перебуває велика кількість внутрішньо переміщених осіб, які створюють тиск на економічну інфраструктуру, але водночас і зумовлюють зростаючий додатковий попит на товари, роботи і послуги. Такі території є безпечними чи відносно безпечними для інвестицій, розвитку існуючого бізнесу, для релокації переміщеного бізнесу тощо. Завдяки державній підтримці такі території мають шанс на зростання, на них діють і адміністративні, і економічні методи впливу на економіку (з відчутною перевагою останніх).

Головне завдання України зараз на прифронтових і тилкових територіях – по максимуму інтенсифікувати економічні процеси. Водночас держава має максимально стимулювати переорієнтацію економіки на підтримку армії, забезпечення оборони, відновлення і підтримання інфраструктури, забезпечення продуктової безпеки.

Економіка беззаперечно справляє загальний вплив на хід і результат війни: економіка здебільшого є об’єктивною основою виникнення конфліктів, які вирішуються через війну; економіка є матеріально-технічною базою збройної боротьби (щоб вести війну потрібна зброя та багато іншого, що дає економіка); економіка за допомогою військової техніки та людських ресурсів обумовлює організацію, форми і способи озброєної боротьби, військову тактику та стратегію.

Взаємозв’язок між економікою та війною має складний характер: війна перетягує значні фінансові, матеріальні та людські ресурси з виробни-

чої сфери в непродуктивну невиробничу сферу; війна і військові потреби формують структуру самої економіки; війна веде до прямого знищення продуктивних сил і у зв'язку з цим постає завдання щодо збереження виробництва, робочої сили, забезпечення стійкості економіки тощо. Війна перш за все на макрорівні потребує прямих фінансових ресурсів і впливань. Існують: прямі фінансові витрати (суто воєнні витрати), непрямі фінансові витрати (витрати на воєнну економіку).

Необхідно визнати, що в умовах війни має зростати як вплив держави на економіку (усіма доступними їй засобами та механізмами, спектр яких має бути розширено на законодавчому рівні), так і частка держави в економіці. *Під час війни держава стає головною дійовою особою в економічній площині.* Тимчасово (на період війни) відбувається перехід до практично ручного управління економікою, коли держава вирішує, що саме є пріоритетом і на що має йти державна підтримка.

Забезпечення економічної безпеки й обороноздатності України в повоєнний період має стати головним пріоритетом військово-політичного керівництва країни.